

Sobieski Tamás

PISZKOS HÁBORÚ

Az ETA és Baszkföld elmúlt évtizedei

Akárcsak több százezer madridi lakost, a szerzőt is az ETA „ébresztette” egy diákok lakta panzióban, 1992. március 26-án reggel. Alig egy kilométerre onnan robbant fel egy volt spanyol főtiszt kocsija, és a panzió ablakai is beleremegtek a pokolgép keltette hatalmas légnyomásba. A fővárosi lakosok azonnal tudták, hogy az ETA madridi kommandója követhette el a merényletet, amelyben végül nem a főtiszt, hanem a fia vesztette életét. Három nappal később óriási csapást mértek a terrorszervezetre, mert a spanyol és a francia hatóságok elfogták az ETA teljes vezetését, mégpedig az évtizedekig biztos menedéknek számító franciaországi Baszkföldön, Biarritzban. Az ETA ezután még sokszor vesztette el teljes vezetését, legutóbb éppen idén május 28-án, amikor letartóztatták Oroitz Gurruchaga Gogorzát, a szervezet feltételezett katonai vezetőjét. A nagyfotosságú tény kapcsán érdemes megvizsgálni a modernkori Baszkföld és az ETA szorosán egybefonódó történetét, hogy eldönthessük: vajon tényleg közeledik-e a harc befejezése, s ezzel Nyugat-Európa egyik leghosszabb konfliktusának lezárása?

Kik azok a baszkok?

De mielőtt szemügyre vennénk vizsgálatunk súlyos témáját, érdemes tanulmányozni a baszk nép néhány sajátosságát. A kutatók abban többé-kevésbé megegyeznek, hogy az ibérek és a kelták előtt már a nagyjából jelenleg is lakott helyükön éltek. A nyugati Pireneusok innenső oldalán fekvő és Navarra keleti határáig nyúló baszk területeket találóan Spanyolország Svájcának is nevezik. Kiváló, merész hajósok voltak, a 8. század második feléből van írásos dokumentum bálnavadász-tevékenységükről. A késő középkorban pedig a nagy földrajzi felfedezésekig a baszkok titokban tudták tartani, honnan is szerzik be az európai halpiacokra a friss tőkehalat, bármely évszokról legyen szó. Részt vettek a Föld első körülhajózásában is (1519–1521), ezért viseli a spanyol külügyminisztérium kutatóintézete Juan Sebastián Elcano nevét. De nemcsak a tengeren állták meg a helyüket, kemény és szívós harcosok a mai napig: például az egykori katona, Loyolai Szent Ignác (1491–1556) alapította a Jézus Társaságot, a reformáció után megújult katolikus egyház bárhol „bevethető” rendjét. Nem közismert tény, hogy Simón Bolívar, a szocialista venezuelai elnök, Hugo Chávez példaképe is baszk főnemesi felmenőkkel rendelkezett. A spanyol gyarmatbirodalom elleni küzdelem caracasi – tehát ma már venezuelai – születésű vezetője katonai zseni és nagyformátumú államférfi is volt. De a baszkok nemcsak a fegyverforgatáshoz és a hadművészetekhez értenek mesterfokon, a szellem világában is megállják a helyüket. Az egzisztencialista filozófus,

esszéíró, költő Miguel de Unamuno (1864–1936) nemzetközileg elismert író is volt, neki tulajdonítják a híres mondást a baszkok két hőstettéről, vagyis a jezsuita rend létrehozásáról és Chile meghódításáról, majd a későbbi köztársaság megalakításáról.

A mai fiatalok jobban ismerik a sportolókat, főleg a baszkok körében is legnépszerűbb sportág, a labdarúgás itteni bálványait, a nyolcszoros spanyol bajnok, az Athletic de Bilbao játékosait. Baszkföld határain kívül nem sokan tudják, hogy 27 éves koráig az Oroszlánok csapatában játszott igazolt játékosként José Antonio Aguirre (1904–1960), az első *lehendakari*, azaz a párizsi száműzetésében elhunyt baszk autonóm tartomány- és miniszterelnök. A bilbaói piros-fehérek arról is híresek, hogy még soha nem estek ki az élvonalból, csak baszk születésű játékosokat igazolnak, ragaszkodnak a pártoló tagság rendszeréhez, és hallani sem akarnak a sportrészevénnyársaságról.

A nyolcvanas években a spanyolországi tévében is elterjedt a nagy nyilvánosság előtti főzőcskézés, és az egyik mesterszakács ennek köszönheti hírnevét, mert a képernyő előtt nemcsak a keze, hanem a szája is ügyesen járt. A szakács, színész, író és sikeres vállalkozó Karlos Arguiñano neve Baszkföldön kívül elsősorban Spanyolországban ismert. Két kollégája, Juan María Arzak és Pedro Subijana a francia hatást csempészte be a baszk konyhaművészetbe. Spanyolországi éttermük elsőként kapta meg a három Michelin-csillagot. Ezen a ponton eljutottunk az ETA-hoz, mert a szakadár szervezet rájuk is kiróta az úgynevezett forradalmi adót.

Egy terrorszervezet születése: az ETA neve és fő céljai

Mivel Francisco Franco diktatúrája az ötvenes években megerősödött nemzetközi téren – 1953-ban előbb az Egyesült Államokkal szerződést, majd a Vatikánnal konkordátumot kötött –, meggyengült a spanyol polgárháború (1936–1939) óta száműzetésben működő, a nyugat-európai segítségben bízó emigráns autonóm baszk kormány. Vagyis kudarcot vallott a baszk kérdés diplomáciai rendezése, mert 1951-ben a mérsékelt Baszk Nacionalista Pártnak (PNV) távoznia kellett párizsi székhelyéről. 1952-ben megalakult a bilbaói egyetemen az Ekin nevű diákszervezet, amely hamar egyesült a PNV ifjúsági szervezetével. Bár már 1958-as megalakulásuk óta használták a Baszkföld és Szabadság (*Euskadi Ta Askatasuna*) elnevezést, csak 1959. július 31-től hivatalos az ETA név. Nem véletlenül időzítették erre a napra az üzenetet: akkor tartják Loyolai Szent Ignác, a jezsuita rend alapítójának névnapját, és 64 évvel korábban ezen a napon alapították meg a PNV-t.

Az ETA 1962 májusában kidolgozott és első kongresszusán elfogadott programjában szerepelt a történelmi újjászületés, a baszk nemzethez való tartozás elég tág meghatározása: baszk az, aki Baszkföldön él és dolgozik. Elutasították a katolikus egyház hierarchiáját, de elvetették a kommunizmus ideológiáját (ám módszereit nem), és elérendő célként a föderális Európában létrejövő független Baszkföldet tűzték ki¹ – amelynek

¹ Lásd www.abc.es/especiales/eta/historia/index.asp.

hosszabb távon magában kellene foglalnia a spanyolországi és franciaországi baszk területeket.

A második gyűlésen (1963) már a baloldal kerekedett felül, és elfogadták a marxizmus-leninizmus befolyását is. Ekkor dőlt el, hogy hadat üzennek a spanyol államnak, évente két-három merényletet hajtanak végre, és döntöttek a szervezet pénzügyi működéséről is, a forradalmi adóról.² 1964-ben az ETA-hoz hasonlóan szintén titokban működő PNV elhatárolódott a szervezettől, hogy így különböztesse meg magát tőle, és egyértelművé tegye, elutasítja eszméit és módszereit.

Az ETA szervezete, módszerei, ideológiája és finanszírozása

Az ETA Franco halála után (1975) bővítette addig alkalmazott módszereit, és gondoskodott a szervezet utánpótlásról is. Háttérszervezetei főleg azon hazafias baloldali elveket valló pártok, csoportok illetve (szak)szervezetek voltak, amelyek elfogadták, de legalábbis nem ítélték el fegyveres harcát. A kommandók robbantásos merényleteket terveztek – hátizsákba, gépkocsiba vagy más járművekbe rejtett nagy erejű bombákkal –, és célzott támadásokat hajtottak végre. A merényletek ettől kezdve már nemcsak csendőrök, katonák, rendőrök ellen, hanem nagyvállalkozók, börtönőrök, bírók, ügyészek, az ETA-t bíráló értelmiségiek, újságírók stb., sőt néhány esetben drogkereskedők ellen is irányultak. María Dolores González Catarainnak, fedőnevén Yoyesnek, az ETA egyik volt vezetőjének azért kellett meghalnia 1986-ban, mert az első női vezető nemcsak kilépett a szakadár szervezet felső vezetéséből, hanem vissza is akart térni a hétköznapi életbe. A szervezet a kiszemelt célpontokat névtelen levelekkel, plakátokkal, falfirkákkal fenyegette meg, és az illető testőri védelmet kért, ha kedves volt az élete. Az elraboltakat rejtekhelyeken, azaz zulókban tartották fogva. Főleg baszkok lakta területeken hajtották végre merényleteiket, de az alkotmányos királyság visszaállítását után már célba vették a nyári spanyolországi idegenforgalom kiemelt helyeit is. 2004 októbere után a hatóságok azt is megtudták az ETA vezetőinél talált dokumentumokból, hogy háromszor is meg akarták ölni José Maria Aznar kormányfőt az IRA-tól vásárolt rakétákkal, de azok egyszer sem működtek. Az ETA I. János Károly királyt is nem egyszer próbálta kiiktatni az élők sorából, de vele sem jártak nagyobb szerencsével.

E nagyszabású akciók nem valósulhattak volna meg stabil pénzügyi háttérrel nélkül. Az ETA nem pusztán a már említett „forradalmi adókra” alapozott, ez világosan kiderült 1984-ben. Akkor a francia hatóságok bedarálták a Sokoja bútóráruházláncot, amely az ETA dél-franciaországi háttérszervezeteként működött. A szakértők becslései szerint 2002-ben a szervezet évi kétmillió euró fölött rendelkezett, ebből fizették az akkor 500 fős tagságot is, ám a robbanóanyagok jelentős részét rendszerint rablással szerezték be. Fontos kérdés, hogy milyen támogatással bírt az ETA a baszkok körében. Egy 2005 májusában elvégzett felmérés szerint a megkérdezettek több mint 60 százaléka elutasította

² Charles POWELL: *España en democracia – 1975–2000*, Plaza & Janés, 2001², 386.

az ETA-t, 17 százalék úgy vélte, hogy a múltban – a Franco-diktatúra idején – jogos volt az erőszak, de napjainkban már nem az. Emellett 12 százalék osztotta a szervezet céljait, ám elítélte módszereit, további három százalék részlegesen elfogadta az ETA merényleteit, de bírálta hibái miatt és csak 0,4 százalék értett egyet mindenben a terrorszervezettel. Négy évvel később megismételték a felmérés kérdéseit, és így változtak a válaszarányok: 64, 13, 10, 3, viszont egy százalékra nőtt a teljes azonosulók száma.³ Számítások szerint 1960 óta az ETA több mint 700 merényletet hajtott végre: 857 halálos áldozaton kívül több ezerre tehető a sérült.

Az ETA külföldi kapcsolatai

Az ETA a spanyol állam elleni hadüzenet óta kereste és meg is találta a kapcsolatot Kubával, Algériával. Ideológusuk, Federico Krutwig 1962-ben kiadott könyvében még egy nemzeti felszabadító háborút vívó forradalmi példaképet jelölt ki: Vietnámot.⁴ A délkelet-ázsiai ország túl messze volt, ezért az ETA végül eljutott egy közelebbi testvérszervezethez, az Ír Köztársasági Hadsereghez (IRA). A '80-as évek végére meg is tudta három európai állam együttműködő titkosszolgálatát, hogyan segítik az írek az ETA-t: az együttműködés kézzelfogható bizonyítéka a Jotake aknavető, amelynek tervezésében az ETA is részt vett, s amellyel a spanyol csendőrség laktanyáit támadta. Bob Woodward először 1987-ben megjelent könyvében⁵ írt az ETA és a líbiai rendszer közötti kapcsolatról. A szervezet kapcsolatba került a tavaly ősszel megölt líbiai vezetővel, Moamer el-Kadhafi ezredessel is, aki felajánlotta támogatását – nem ingyen – a szakadár szervezet külföldi kapcsolatokért felelős akkori vezetőjének. De az azóta is szökésben levő Josu Ternera-nak nem tetszett az ajánlat, mert a líbiai forradalom vezetője „természetbeni ellenszolgáltatást” várt. Az ETA-vezető nem értette, miféle akciókat kellett volna végrehajtania Európában a baszk terrorszervezetnek. 2010 elején látszólag minden átmenet nélkül rövid időre többször a közvélemény érdeklődésének középpontjába került az ETA és a FARC kapcsolata a jelenleg 48 éves Arturo Cubillas Fontán nevű volt ETA-tag révén, aki már rég felvette a venezuelai állampolgárságot. Egy spanyol vizsgálóbíró ugyanis ekkor hozta nyilvánosságra a Cubillas ellen szóló bizonyítékokat, amelyek szerint néhány volt kolumbiai gerilla a terhére vallott, a baszk ugyanis részt vett a FARC tagjainak kiképzésében. Cubillas közben minisztériumi posztokat kapott Chávez hivatalaiban, és azóta is tart a jogi huzavona a két ország között kiadatása és/vagy kihallgatása ügyében.⁶ Az El

³ Az utóbbi felmérés adatai: http://alweb.ehu.es/euskobarometro/index.php?option=com_content&task=view&id=78&Itemid=114.

⁴ A német apától és spanyol-baszk anyától született politikus és író, Federico Krutwig (1921–1998) autodidakta módon tanult meg baszk nyelven, és eleinte még a függetlenség és az anarchizmus egyesítését is javasolta.

⁵ Bob WOODWARD: *Veil: The Secret Wars of the CIA 1981–1987*, Simon&Schuster, New York, 1987.

⁶ Cubillas történetének összefoglalója két spanyolországi lapban: www.abc.es/20100302/nacional-terrorismo/vida-etarra-cubillas-amparo-201003021617.html; www.elmundo.es/elmundo/2010/10/14/espana/1287079146.html.

País idén május közepén közölte a ma már Spanyolországban élő volt kubai diplomata visszaemlékezését, aki nyilvánosságra hozta a Kubában élő ETA-tagokkal kapcsolatos tevékenységét.⁷

Végül, de nem utolsósorban meg kell említenünk egy új, de az ETA-vezetés és politikai szárnya, a Batasuna szemében is baráti országot, Dél-Afrikát. A madridi kormány ugyanis nagyon ideges lett, amikor az ETA még előző, csaknem 15 hónapos tüzszünete idején a párt szóvivője azt javasolta, hogy Dél-Afrika is kapcsolódjon be az ETA-val folytatott tárgyalásokba. José Luis Rodríguez Zapatero szocialista kormányfő elzárkózott a felvetéstől, és 2007. június 7-én az ETA hivatalosan is lezárta a tüzszünetet. Nem úgy a betiltott, de új nevekkkel mindig újjászerveződő Batasuna, amely elérte, hogy a dél-afrikai ügyvéd, Brian Currin bekapcsolódjon a következő, és valószínűleg most is zajló (titkos) tárgyalások előkészítésébe. Nem véletlenül esett rá a Batasuna választása: részt vett az északír békefolyamatban, és az ő érdeme is volt a dél-afrikai rendszerváltás ugyancsak békés levezénylése.

Franco halála és az átmenet évei a pizkos háborúig

A Franco halála utáni átmenet idején az ETA katonai szárnya megtiltotta a politikai szárnynak a parlamenti szerepvállalást. A baszk nacionalista, hazafias baloldali és a szocializmus építését célul kitűző Herri Batasuna 2001-ig létezett, majd újjáalakította magát (Batasuna – Egység néven), hogy az összes olyan területen képviselhesse magát, ahol baszk népesség él. Az új pártnak sincs se elnöke, se vezető testülete, és kiváltak belőle azok a tagok, akik elvetették az ETA (célzott) merényleteit is. Az ETA-hoz közeli baszk pártokat és szervezeteket különben a szétaprózottság és a gyakori belső viták jellemzik, de a hatósági nyomás miatt is folyamatosan új csoportosulásokat hoznak létre. Az ETA a Franco utáni első szabad választás (1977. június 15.) és az új alkotmány elfogadása után nemhogy nem csökkentette, de növelte támadásai számát, hogy megakadályozza a demokratikus rendszer megszilárdulását. Charles Powell – a brit-spanyol történész-politológus a Franco-korszak és az utána következő alkotmányos királyság szakértője – szerint viszont úgy akarták elérni ezt a célt, hogy közben a hadsereg ne is gondoljon katonai hatalomátvitelre. Egyik célt sem érték el, mert a rendszer működni kezdett, a hadsereg és a csendőrség elégedetlen egységei 1981. február 23-án pedig valóban puccsot kíséreltek meg. Nem csoda tehát, hogy az 1977-es választások és 1981. február 23. között több mint 300 katonát és csendőrt öltek meg, de nemcsak az ETA tagjai, hanem más csoportok is.⁸

⁷ Lásd http://politica.elpais.com/politica/2012/05/18/actualidad/1337373025_977227.html.

⁸ POWELL: *I. m.*, 262–263.

Az ETA Felipe González kormányzása idején (1982–1996)

A második spanyol köztársaság (1931–1939) óta első szocialista kormányfőről, Felipe Gonzálezről úgy tudni, hogy 1982 decembere elején döntötte el: teljesen új terroristaellenes program kell. Az ETA ugyanis az első szabad választások, de különösen az új alkotmány népszavazáson való elfogadása (1978. december 6.) után fokozta a fegyveres testületek elleni célzott támadásokat. A szakadár szervezet ugyanis a francoizmus folytatásának tekintette az alkotmányos királyságot. A karizmatikus González 1984 júniusában fontos ígéretet kapott az akkor szintén szocialista francia kormánytól: ezentúl nem kezelik politikai menekültként az ETA-tagokat, akik a merényletek után rendre a baszk lakosságú dél-franciaországi területekre menekültek.⁹ A baszk szakadár szervezet 1984-ben elkövette azt a súlyos hibát, hogy újratámasztotta az addig biztos menedéket nyújtó francia állammal. A francia biztonsági rendszer rögtön működésbe lépett, és bedarálta az ETA dél-franciaországi pénzügyi hátterét a már említett Soko-akcióval, González pedig tárgyalni kezdett az ETA-val. Az új belügyminisztériumban közben létrejött egy különlegesen titkos szervezet, a Terroristaellenes Felszabadító Csoportok (GAL), amely a spanyol állam pénzén, de külföldi zsoldosok és spanyol szélsőjobbaldaliak segítségével összesen közel három tucat ETA-tagot tett el láb alól 1983 és 1987 között. Az úgynevezett „piszkos háború” elhúzódó botránya viszont annyit értett Felipe Gonzáleznek és pártjának, hogy részben emiatt vesztette el az általános választásokat 1996-ban.

A tárgyalásoknak viszont annyi haszna volt, hogy Baszkföldön a spanyol kormány és a mérsékelt nacionalista baszk pártok 1988 januárjában megkötötték az ún. Ajuria Enea, majd nem sokkal később a navarrai paktumot. Ezekben rögzítették a baszk pártok ETA-val, és a terrorizmusával kapcsolatos, nemzetközi kritériumokhoz is igazított álláspontját. Ezekre a terrorszervezet fegyverekkel válaszolt, azonban sikerült lecsapni az ETA keményvonalas vezetőire 1992 márciusában a franciaországi Bayonne-hoz közeli Bidartban. E lépésre az év három kiemelt spanyolországi rendezvényének – a sevillai világiállítás, a barcelonai olimpia és a Madrid, Európa kulturális fővárosának eseménysorozata – biztosítása miatt is szükség volt.¹⁰

⁹ A francia lakosság a spanyol polgárháború idején megőrizte Franco-ellenességét, és nyomást gyakorolt mindenkori kormányára, hogy mindig ellene foglaljon állást; lásd Xabier Hualde AMUNÁRRIZ: *La question basque, un facteur de tension entre France et la España franquista (1945–1975)*, Estudios Vascos 32. (2010) 95–116. Franco halála után az 1984-es Soko-akció volt az első példa a francia hatósági fellépésre. De még sokáig kellett várni az érdemi és szoros együttműködésig: a francia fél a New York-i merényletek hatására egyre jobban megértette a közös fellépés szükségességét, és az ETA-vezetők elfogása 2008 óta ezért ilyen gyakori: Oroitz Gurruchaga már a tizenegyedik lebukott vezető volt május 28-án.

¹⁰ Felipe González az ETA legutóbbi fegyverletételével (2011. október 20.) majdnem egy időben elismerte az El Paísnek adott novemberi interjújában, hogy egyszer a levegőbe röppíthette volna a teljes vezetést, de nemet mondott. És ma már kétféle, hogy helyesen tette-e: http://elpais.com/diario/2010/11/07/domingo/1289105554_850215.html.

Az ETA Aznar idején (1996–2004)

A nagyapai ágon baszk származású¹¹ José María Aznar ellen még 1995. április 19-én, a helyhatósági választások kampánya közben hajtott végre merényletet az ETA, de a pártelnök megúsza kisebb karcolásokkal. Már akkor lehetett sejteni, hogy miniszterelnökké választása esetén keményebb idők várnak a szakadár szervezetre. Aznar ugyanis eltökélte, hogy hatósági eszközökkel, sőt ideológiailag is az ETA fölébe kerekedik. Ehhez lökést adott, hogy 1997. július 13-án pár napos fogság után megölték a vizcayai Ermua 29 éves néppárti városi tanácsosát. Az országos és baszkföldi felháborodás hatására új lendületet kapott a hatósági fellépés. Ehhez hozzájárult az is, hogy az Aznar-kormány egyik koalíciós partnere, a PNV a miniszterelnök tudta nélkül megállapodott az ETA-val, és 1998 szeptemberében megállapodást írt alá a szervezet politikai szárnyával, a Herri Batasunával. Ezért Aznar felbontotta a PNV-vel alkotott koalíciót, 1999 novemberében pedig véget ért a több mint egy évig tartó tűzszünet is. Aznar második kormányfői mandátumának nagy sikere volt, hogy 2002-ben az Egyesült Államok nemcsak elítélte az ETA terrorizmusát, hanem fel is vette a terrrorszervezetek feketelistájára, akárcsak politikai szárnyát, a Batasunát és háttérszervezeteit. Példáját azóta az EU, az ENSZ és a világ több országa is követte. Aznar új párttörvényt is elfogadtatott, amelynek rendelkezései kizárták a politikai életből mindazon pártokat, amelyek bármilyen formában kapcsolatba hozhatók az ETA-val.

A miniszterelnök azonban komoly hibát követett el, amikor a 2004. márciusi parlamenti választás előtt három nappal bekövetkezett, 191 halálos áldozatot követelő madridi vonatrobantásokat az ETA számlájára akarta írni. Rejtély, hogy miért hagyta figyelmen kívül a spanyol elhárítás vezetőjének egy lehetséges al-Kaida-támadásról szóló jelentéseit. 2004. november végén az új spanyol demokrácia történetében példátlan módon egy volt (Aznar) és egy hivatalban lévő miniszterelnököt (Zapatero) is parlamenti vizsgálóbizottság elé idéztek. Aznar úgy módosított addigi véleményén, hogy az ETA nem egyedül, hanem az al-Kaidával együtt követte el a madridi robbantásokat.¹²

Az ETA és Zapatero (2004–2011)

2004. október 4-én, ahogy legtöbbször, ezúttal is francia területen fejezték le ismét az ETA teljes vezetését, és fogták el köztük a terrrorszervezet politikai szárnyát leghosszabb ideig, 11 évig irányító Mikel Antzát. Másfél hónappal később a betiltott Batasuna előterjesztette az ún. anoetai programot, amely kétszintű tárgyalásokat javasolt az ETA és a madridi kormány, illetve az összes baszkföldi párt között – erőszakmentes légkörben, vagyis fegyverszünettel.

¹¹ A barcelonai külügyi kutatóintézet, a CIDOB életrajza szerint igen pikáns tény, hogy Aznar apai nagyapja, a baszkul is beszélő Manuel Aznar Zuibigaray (1894–1975) unokájával ellentétben eleinte lelkes baszk nacionalista volt, majd mégis a konzervativizmus felé tendált: www.cidob.org/es/documentacion/biografias_lideres_politicos/europa/espana/jose_maria_aznar_lopez#1.

¹² Lásd www.elmundo.es/elmundo/2004/11/29/espana/1101724074.html.

Mielőtt valóban megkezdődtek volna a tárgyalások, José Luis Rodríguez Zapaterónak minden ügyességére és baloldali szövetségesére szüksége volt, hogy semlegesítse a mérsékelt baszk nacionalisták új státútumának tervét, amely alig burkoltan törekedett az önrendelkezés – függetlenséggel határos – bővítésére.¹³

Bár 2006. március 22-én az ETA a szokásos előkészítés után Zapaterónak is tűzszünetet ajánlott, a következő évben szokás szerint ismét felmondta – hivatalosan csak 2007. június 6-án. Az ETA nem hagyta ki hivatalos megalakulásának kerek, 50. évfordulóját, és 2009. július 29-én Burgosban 300 kilós bombát robbantott a helyi csendőrlaktanyánál. Másnap két csendőr veszítette életét Palma de Mallorcán, amikor járművük alatt felrobbant az ETA specialitása, a mágneses gyújtóbomba. Az ETA 2010. március 16-án megtörte a több évtizedes tabut, és először ölt francia hatósági személyt egy félresikerült autólöpési akció közben.

Zapatero tavaly november 20-án elszenvedett választási veresége bebizonyította, hogy a lakosságot már egyáltalán nem az ETA 2010. október 20-án bejelentett fegyverletétele érdekelte, hanem a begyűrűzött gazdasági válság következményei: a munkanélküliség és a megélhetési nehézségek. A vereség alapján tehát kudarcot vallott Zapatero két mandátumának ETA-val kapcsolatos stratégiája. A közvélemény-kutatásokból kiderült egy visszatérő jelenség: amíg nem gyűrűzött be a válság, addig a baloldalnak előnyös volt a tárgyalások lebegtetése. Az ETA ugyanis minden bizonnyal inkább a baloldali kormány, semmint a gyűlölt jobboldal előtt kapitulált volna. Zapatero pedig abban reménykedhetett, hogy ha az ETA az ő kormányának teszi le a fegyvert, akkor választók újraválasztással jutalmazták majd a sikert. De hogy a terrorszervezet is alakoskodott a tárgyalásokkal, mutatja az El Mundóban a fegyverletételi ajánlat napján tette közzé két ETA-tag bíróság előtt mondott vallomása. Eszerint a szervezet arra használta a fegyverszünet(ek) idején lazuló hatósági nyomást, hogy felkészüljön a következő időszakra és kijelölje az új célpontokat.¹⁴

¹³ A PNV és a baszkföldi tartomány elnöke, Juan José Ibarretxe *lehendakari* 2001 szeptemberében jelentette be, hogy az 1979-ben elfogadott Gernikai Státútum, vagyis az 1978-as alkotmány utáni első baszk alapszabályzat bővítésére készül. Ibarretxe számos hasonló terület tanulmányozása után Québec, Kanada francia nyelvű tartományának státútuma mellett döntött. Tudniillik szerepelt benne egyik legfontosabb célja, az önrendelkezésről szóló népszavazás lehetősége. 2003. október 25-én, az autonóm baszk parlamentben be is mutatta a baszk státútum bővített tervét, amely inkább alkotmányra emlékeztette az elemzőket, olyan széleskörű jogköröket vázolt fel benne. De 2005. február 1-jén, a 350 tagú madridi alsóház 313 ellenszavazattal, két tartózkodással és csupán 29 képviselő támogatásával egyértelműen elutasította az Ibarretxe-tervet. A *lehendakari* a lizarrai megállapodások kudarca után tehát azt a megoldást választotta, hogy kevesebbet kíván, mint az ETA, de többet, mint amennyit Madrid eltűrt volna. Nem volt tőle szerencsés döntés, hogy 10 nappal a vita előtt az El Paísban közölt *¿Por qué se niegan a dialogar?* (Miért nem akarnak tárgyalni?) című cikkében elutasítás esetére vészjelző választás elé állította a madridi kormányt: „Spanyolország vagy tovább építi történelmét, vagy megismétli” (http://elpais.com/diario/2005/01/21/espana/1106262015_850215.html). A PNV és az ETA egyébként utóbbi megalakulása óta vetélkedik egymással az ország rész jövőjének irányításáért. A PNV-ben pedig a spanyol föderális állam, illetve a függetlenségpártiak irányzata birkózik egymással, Ibarretxe egyértelműen az utóbbi szárnyhoz tartozik. A párt élén a szintén függetlenségpárti Xabier Arzalluzt követő két utód, Josu Jon Imaz és Íñigo Urkullu viszont a spanyol föderáció híve.

¹⁴ Lásd www.elmundo.es/elmundo/2011/10/20/espana/1319092817.html.

Epilógus helyett

Mint azt a bevezetőben említettük, idén májusban Franciaországban elfogták az ETA egyik legfontosabb vezetőjét. Elemzők szerint ez a fegyveres harc végleges lezárásnak előjele lehet, az igazi kockázatot most már a politikai szárny jelenti. Az úgynevezett hazafias baloldal most Bildu néven induló pártja ugyanis tavaly május végén tarolt a helyhatósági választásokon, és Baszkföldön, de Navarrában is több mint 100 település irányítását szerezte meg. Elképzelhető tehát, hogy most már politikai eszközzel harcolnak tovább az ETA célkitűzéseiért. Közben pedig figyelni kell a négyévtizedes erőszak lelki feldolgozására is. Nemrég jelent meg José Ramón Goñi Tirapu, Gipuzkoa provincia volt szocialista kormánybiztosának (1987–1990) drámai hatású könyve: *ETA-tag volt a fiam*. A lassan 70 éves rendőrnek ráadásul öt testvére is az ETA oldalán áll, ezért elementáris erővel mutatja be a több tízezer családot megosztó drámát. A megosztott baszk nép alig hárommillió, és ha békét, nyugalmat akar, előbb alighanem az ehhez hasonló lélekromboló helyzeteket kell feldolgoznia.

Tisza (1986, gipsz modell – a mészkőből faragott változat Csongárdon, a Fő utcán látható)